

4 Ocak 1935 - Merkez Üssü Marmara Adası

Yazan *H. Can Yücel*

Marmara Adaları, İstiklal Harbi'nde eşkiya çetelerinin saldırı ve yağmalarına uğramış, geride kalan Türk nüfus ise can güvenliği endişesi ile 2,5 yıl Karabiga'ya göç etmek zorunda kalmıştı. Marmara'da yaşayan Rumların 1922 yılı yaz başlangıcında adayı terk etmeleriyle birlikte, yerli korsanlar tarafından Marmara Adaları soyulmuştu... Bütün evlerin çatılarındaki kiremitler dahi alınmış, kapı ve pencereler sökülüş, mağazalardaki şarap fıçıları ve tuzlu balıklar, kısacası, taşınabilecek ne varsa yağmalanmıştı. Ancak, 1922 yılı kestane karası fırtınasında Marmara Adası'na geri dönebilen Türk'ler adeta hayalet bir kasabaya gelmişlerdi. 1923'te Lozan Antlaşması hükümlerince Yunanistan ile Türkiye arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi başlamış, savaş ve göçler neticesinde boşalan Marmara Adası'na Girit'ten gelen Türkler iskân edilmişti. İlerleyen yıllarda, Trakya ve Karadeniz yörelerinden gelenlerle birlikte adaların nüfusu artmış, boş kalan ev ve arsalar paylaşılırak yerleşik düzene geçilmişti. Daha çok balıkçılık ve tarımla uğraşan ada, Erdek'e bağlı bir kaza konumundaydı. Ve birçok olanaktan yoksundu. Ulaşım; Seyr-ü Sefain İdaresi'nin haftada iki gün yaptığı seferler haricinde sandal veya yük tekneleri ile en yakın sahile yapılabilmekteydi.

Cumhuriyet'in ilk yıllarının verdiği idealist, ilerici ve yapıcı yatırımlardan Adalar da nasibini almıştı. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Marmara İlkokulu binasında (ki günümüzde Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılmaktadır) balıkçılık potansiyeli göz önünde bulundurularak Türkiye'nin ilk balıkçılık

enstitüsü açılmıştı (1932). Bir yıl sonra ise devlet teşviki ile Tahsin Furtun tarafından 'Ender Konserve Fabrikası' Marmara Adası merkezinde kurulmuştu.

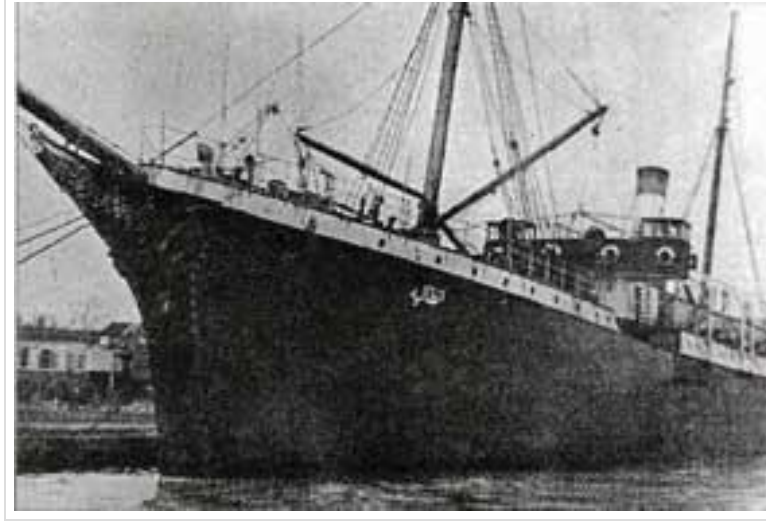
Fakat bütün bu ileriye dönük atılımlar bir felaketle sekteye uğramıştı. 4 Ocak 1935 günü saat 16.38'de merkez üssü Marmara Adası olan 6,4 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmişti. İnsanoğlunun doğa karşısında ne kadar aciz kaldığına şahit olmuştu adalılar. Bilanço ağırdı...

Evleri yıkılan felaketzadeler karaya çekilmiş bir Kancabaşta barınmakta. Ayakta Girit mübadili Ziya Kaptan Özenc

Ramazan dolayısı ile iftarı bekleyen halk, ilk önce top sesini andırır gürültüler işitmişti. Ne olduğunu anlamalarına fırsat kalmamış, bütün şiddetiyle deprem başlamıştı. İlk büyük sarsıntıda üzerlerindeki ev kıyafetiyle ve çıplak ayakla sokağa fırlayan halk panik içinde yakınlarını bulmaya çalışmıştı. Evler yıkılmaya başlamış, her yerden feryat ve çığlıklar yükselmişti. Yıkımın meydana getirdiği toz bulutu etrafı kaplarken, yıkılmayıp ağır hasarlı olan binalar ikinci ve üçüncü şok dalgasında yerle bir olmuştu. Felaketin görgü tanıklarından 'Güvercin motoru' makinisti Veysel, Marmara merkezde bir kahvehanede otururken olaya şahit olmuştu. "-Çok sert fırtına vardı, kar yağıyordu. Bir gürültü koştuk ve o anda sallanmaya başladık, herkesin benzi sarardı. Kendimizi sokağa attık, ayakta dahi durmakta güçlük çekiyorduk. Üzerlerindeki ev kıyafetleriyle sokağa fırlayıp bağıran ve imdat isteyen halk sahildeki kayıklara sığındı. Sarsıntı durduktan sonra evlerin yıkılış seslerine, dağdan kopan kayaların gürültüsü karışıyordu" demişti. Adalılar neye uğradıklarını şaşırılmış bir vaziyette, yıkıntılar arasında yardım bekleyenleri kurtarmaya çalışıyordu. İlk geceyi sahilde karaya çekilmiş balıkçı kayıklarında geçiren halk perişandı. Deprem nedeniyle telgraf hattında bir arıza meydana gelmiş, 8-10 saat yardım talebinde bulunamamışlardı. Nahiye kâtibi, Jandarma ve bazı adalıların uzun uğraşları sonucu hat tamir

edilebilmiş ve ilk mesaj Erdek'e iletilmişti. "İmdat Ölüyoruz!" Deprem Erdek'te de bazı binaları yıkmış, birçoğunu ise çatlatmıştı. Ahali korku içindeydi. Marmara'dan gelen imdat çağrısı üzerine, oradaki akraba ve tanıdıkları için endişeye kapılmışlardı. Kara Mehmet'in teknesiyle yiyecek gönderilmeye çalışıldıysa da tekne fırtına nedeniyle boğazı geçememişti. İlk gece yardım ulaşamamış felaketzedeler aç ve açıkta kalmıştı.

Antalya yolcu vapuru, İngiltere'den yeni geldiği günlerde.

İkinci gün, normal seferini yapan 'Antalya' vapuru vasıtası ile Erdek Kaymakamı ve Kızılay yetkililerinden oluşan 14 kişilik heyet Marmara Adası'na hareket etmişti. Sırasıyla Paşalimanı ve Yiğitler'e geçerek, adalardaki vaziyeti yerinde incelemiş, derhal halkın iaşesi ve barınması üzerinde durulmuştu. İlk etapta adaların tamamında 400'e yakın çadır kurulmuş, yaralıları tedavi eden adaların tamamında mümkün olmayanlar hemen Bandırma'ya sevk edilmişti. Soğuk hava nedeniyle depremzedelerde hastalıklar başlamıştı...

Sonraki günlerde, Balıkesir Valisi ile birlikte İl Sağlık Müdürü ve Kızılay müfettişleri adalara geçerek tetkiklerde bulunmuştu. Kış mevsimi olduğundan, daha esaslı tedbirler alınması zorunluydu. Bu nedenle sahil bandına tahta barakalar yapılarak adalar halkının kara kıştan etkilenmeleri engellenmeye çalışılmıştı. Bu barakalar; tek katlı bir oda, mutfak ve banyodan oluşmaktaydı. Ayrıca Marmara Adası merkezinde 3 doktor ve 5 sıhhiye memuruyla, 15 yataklı bir revir açılmıştı. Marmara ve çevre adalardaki köylerde tahribat oldukça fazlaydı.

Günler geçtikçe vahim tablo gözler önüne seriliyordu. Deprem bölgesinde 1316 yapı yıkık ve harap vaziyetteydi. Marmara merkezde bulunan evlerden 68'i yıkılmış, 37 ev de oturulamaz hale gelmişti. Tahsin Furtun'un konserve fabrikası, Giritli Arif Ağa'nın yağhanesi ve Aron kaptanın Şarap mahzeni yerle bir olmuştu. 64 ev bulunan Çınarlı köyünde 7 ev ayakta kalabilmişti. Gündoğdu köyünün neredeyse tamamı yıkılmıştı. Bir anne ve kızı göçük altında kalarak canlarını yitirmişti. Asmalı köyündeki evlerin büyük bir bölümü yıkılmıştı. 7 ev de çıkan yangında kül olmuş, ahırın üstüne yıkılmasıyla bir köylü can vermişti. Paşalimanı Adası'ndaki; Poyrazlı, Tuzla, Harmanlı, Balıklı ve Paşalimanı köylerindeki evlerin %90'ı yıkılmıştı. Özellikle 'Harmanlı' köyü sahilinde çökme yaşanmış, bazı evler suyun altında kalmıştı. Ekinlik Adası'nda can kaybı yoktu

ancak 30 ev yıkılmış, 26'sı ise oturulamaz hale gelmişti. Avşa Adası merkezinde bir ev hariç 159 evin hepsi yıkılmış, 1 kişi enkaz altında kalarak can vermişti. Yiğitler köyünde 41 ev yıkılmıştı. Hayırsız Ada'daki sis düdüğü binası da yıkılmış, deniz feneri inşaatında çalışan 15 kişi fırtına nedeniyle üç gün Hayırsız Ada'da yardım beklemişti...

Deprem, Kapıdağı yarımadasındaki İlhanlar, Narlı ve Ocaklar köylerinde de yıkıma sebep olmuş, Marmara merkez ve Gündoğdu köylerindeki çeşmeler kurumuştur.

Felaketin ardından 13 gün geçmiş, adalarda 150 adet baraka yapılmıştı ve yapımına devam edilmekteydi. Bu amaçla üç bin parça tahta ve beş yüz kilo çivi ile birlikte, barakaların inşasını ve hasarlı evlerin onarımını yapacak inşaat ustaları da bir motor vasıtası ile Marmara Adası'na gönderilmişti. Yıkılan evlerin yerine inşaat ustaları tarafından tek katlı evler yapılmıştı. Az hasarlı olanlar da içinde yaşanabilecek düzeyde tamir edilmişti. Bunlardan biri de Baba Zula şarap evinin açıldığı binaydı. Bandırma-Karabiga arasında işleyen bütün yolcu ve yük gemilerinin Erdek ve Marmara Adası'na uğraması sağlanmıştı. Böylece yardım heyetleri zor hava koşullarına rağmen en kısa sürede ihtiyaç sahiplerine ulaşmaya başlamıştı.

Devlet eliyle ulaştırılan yardımlar dışında, yurdum insanının takdire şayan tutumu felaketzedelere çok büyük moral olmuştu. İstanbul Lisesi öğrencileri depremden etkilenen adalar halkı için aralarında 30 lira 30 kuruş toplayarak İl Kızılay Cemiyeti'ne bağışlamışlardı. Buna benzer birçok vatandaş bağışta bulunmuş toplanan para binlerce liraya ulaşmıştı. Gönen ilçesi mahallelerinde oluşturulan yardım kolları adalar halkı için her evden para, buğday ve un toplamıştı. Ayvalık ilçesinden de benzer yardımlar olmuştu.

Bazı gazetelerde çıkan yeniden binaların yıkıldığına dair haberler yetkililerce yalanlanmıştı. Halk arasında çıkan topraktan lav fışkırması ve Hayırsız Ada'nın ortasından yarıldığı şeklindeki

iddialar, söylentiden ibaretti. Ancak Rasathane müdürü lav fışkırması iddialarına karşılık bu konuya bir açıklık getirerek; "Vuku bulan deprem volkanik değil tektoniktir." tespitinde bulunmuştu. Artçı sarsıntıların ise fazla bir önem arz etmediğini belirtmişti. Fakat halk korku içindeydi ve yıkılmamış evlerine dahi giremiyordu. Sahil bandında ise yer yer yarıklar oluşmuştu. Ne zaman bir vasıta adalara gelse felaketzedeler sahile koşup. Gelenlerden bilgi almaya çalışıyordu. Artçı sarsıntılar her gün azalıyor, fakat devam ediyordu. Ve mart ayına kadar da sürmüştü... Ahalisi fakir olan adaların yaralarını sarması uzun yıllar almıştı... Tek tesellileri ise can kaybının az olmasıydı.

Marmara bölgesi birinci derecede deprem bölgesidir. Yakın tarihimizde Türkiye'nin en büyük felaketlerinden biri yaşanmıştır. 17 Ağustos 1999 Gölcük depreminde binlerce insanımız hayatını kaybetmiş, evsiz ve sakat kalmıştı... Birbirinden dayanıksız binaların kibrit çöpü gibi yıkılmasıyla, nice ocaklar sönmüştü. Doğa kendisine yapılan tecavüzleri affetmemiş, denize yapılan dolgu alanlarını yutmuştu. Bütün ülke şoktaydı, böylesine bir yıkımı hiç kimse beklemiyordu. Standartlara uygun olmayan yapılar, kaçak inşaatlar, daha ucuza mal etmek isteyen müteahhitlerin yaptığı evler telafisi olmayan sonuçlar doğurmuştu.

1894 büyük İstanbul depreminin 40.yılında gerçekleşen Marmara Adaları depreminde yıkılan evlerin %90'ı ahşaptı. Akşamüzeri herkes ayaktayken gerçekleşmesi ise büyük bir şanstı. Bu sayededir ki insanca kayıp az olmuştur. Gittikçe betonlaşan, sahilleri doldurulan, şehrin ruhsuz apartmanlarına benzeyen binalar yapılmaya devam eden adalarımızda, geçmişten hiç ders çıkarılmadığı aşikâr. Oysa kısa vadeli ekonomik getirisinin yanında, her geçen gün biraz daha çirkinleştiriyoruz Ada'larımızı... Tarihi ada evlerineyse ancak albümlerdeki siyah beyaz fotoğraflarda rastlıyoruz artık. Çocuklara yaşanılır bir ada, yaşanılır bir doğa bırakılması tek arzumuz.

Not: Bu yazı hazırlanırken; H. Can Yücel kişisel arşivinden, Zafer Savran fotoğraf arşivinden ve Atatürk Kütüphanesi kaynaklarından yararlanılmıştır.